

Sept. 1981

ROVBLADET

Medlemsblad 3/81
från
HEDESUNDA HEMBYGDSFÖRENING
Tel. 0291/10856

Redaktionskommitté:

Henning Persson - Nancy Gustavsson
Ingvar Lund - Ruben Quist

UNGDOMAR FRÅN ÅLBO OMKRING ÅR 1910

Sittande från vänster: Anna Löv Jakobsson (Ollas Anna),
Anna Ågren gift Johansson, Tora Malm, Stina Fröjd,
Maja Fröjd gift med Grip-Olle i Åhs, Hilma Eklund (Rönäs Hilma).

Stående från vänster: Karl Eklund (Rönäs Kalle), Johan Fröjd,
Evald Ågren, Karl Ågren, Karl Olsson Frisell (Erskpers Kalle),
Erik Berg (Skräddar Erik), August Jonsson (Matjas August).

UNGDOMAR FRÅN ÅLBO OMKRING ÅR 1890

Sittande från vänster: Gustaf Persson dräng när Morrgårds, Erik Andersson (Janses Erik), Lars Lindblom dräng när Åkerlund, Erik Löv (Per-Hans), Nils Lundberg (Skräddare) Jonas Andersson (Baggbo Jonas) Andra raden: August Lund, Anders Nilsson, Anders Persson, Erik Eklund, Anders Andersson (Tomten) Lars Andersson (Andersars Lars) , Anders Eklund (Per Hans) översta raden: Karl Andersson (Baggbo Kalle) , Anders Andersson Frisk (Baggbo Anders), Per Persson (Pers i Flösta, åkte till Amerika), Per Olsson (Per Ols Pelle), Anders Petter Ljungkvist(dräng när Jonols, Per Ersson (Perlars Pelle). Kortet taget i början av 1890-talet och avsett att att sändas till Erik Eriksson (Perlars Erik) i Amerika, från hans ungdomsvänner i Ålbo.

Omdömen om Hedesunda och dess innevånare.

Enligt skriven och i muntlig tradition bevarade omdömen om Hedesunda och dess innevånare har dessa ej alla gånger varit allt för positiva.

Några smakprov:

Det mäktiga Kanslirådet Anders Schönberg Åhsberg Österfärnebo skriver på 1790-talet då han tydligen var korrekturläsare för Abraham Hülphers vid utgivande av hans bok om Gästrikland, och ansåg Hedesunda med dess innevånare fått för gott omdöme.

Om det är hans personliga uppfattning, eller den sockens allmänna uppfattning må vara en fråga.

"Elogen för Hedesunda allmogens vådagligheter har jag strukit ut. Där som annorstädes finnas väl bättre och sämre människor. Men i gemen har Hedesunda socken här i landet varit känt som de sämsta, så till Caractär som välmåga, hvilket likväl i en tryckt Beskrifning af Provinsen icke kan sägas".

Detta var en drapa från en grannsocken.

L E Åhrman skriver i sin bok om Gästrikland 18

"Lynnet är företrädesvis glatt och lifligt hos det för övrigt till sitt yttre så olika Hamränge och Hedesundafolket, ehuru denna livlighet hos det senare ofta, i följd av lägre bildningsgrad på vilken de befinner sig, urartar till tråtor och slagsmål".

Hoppas bildningsgraden stigit sedan detta skrevs.

Artur Hazelius skriver i sin dagbok om Hedesunda under resa i Gästrikland 1873:

"I allmänhet i denna socken efter sin tid. Där torde vara mycket att hämta".

Är vi efter vår tid fortfarande?

En gumma i Gräsbo Östervåla stod vid 1900-talets början mitt på golvet och neg, samtidigt som hon drog upp kjolen över knäna och läste följande ramsa:

"Har du sitt, har du sitt, en Häsen Häsen kär, som är lik en blåse, blåse mär".

Slaktare Hedblom Överhärde Valbo yttrade på 1900-talet om Hedesunda bönderna då de sålde sina produkter vad han ansåg underpris:

"Häsenbona är över allt, kommer jag till stan är dom där, kommer jag till Forsbacka är dom där, kommer jag till himlen är dom där, kommer jag till helvetet är dom där".

Detta var tre århundradens syn på oss. Hur är det nu på tröskeln till det fjärde?

På Ön bodde en person vilken kallades "ulltappen". Han skickade efter brännvin med några Öbybönder vilka kört med häst till Gävle. Hemkomsten för dem dröjde med den för honom begärliga varan varvid han yttrade:

De var ena dj-a bönder som int kommer hem nån gång, ja skull vari full ja nu.

Ulltappen hade nya stövlar och somnade med dem på sig, och under hans sömn hade någon bytt stövlar med honom. Vid uppvaknande såg han sina fötter och yttrade:

De är int mina fötter för ja had nya stövlar ja.

Gamla recept

BRÖMÖRRJA

Fett fläsk stektes, och i flottet bättades (bröts) hårt bröd i bitar, som sen kokades ihop så det blev som en fast gröt och äts med fläsket, med god aptit.

Receptet från Tora Gustavsson, Ölbo.

ÄRTMJÖLSKLIMP

för 8 personer

1/2 kg vetemjöl
1/2 kg ärtmjöl
vatten
socker, salt

Ovanstående ingredienser blandas tillsammans till en fast gröt. Koka upp saltat vatten. Lägg i bollar av gröten, är den för lös, blanda i mera mjöl. Låt koka, först går bollarna ner till botten, och när de är klara flyter de upp till ytan. Tas upp med hålslev. Sila vattnet och slå i lite mjölk, såsen avredes med vetemjöl. Klimpen och såsen ätes tillsammans med fläsk. Smaklig måltid.

Vi ska försöka att ha några gamla och bortglömda recept i kommande Rovblad också. Så har Ni några recept gömda i era byrålådor, leta fram dessa och hör av Er till Nancy Gustavsson, telefon 10332.

Välkomna på arbetskvällar till julmarknaden 1981. Vi träffas ute på Stavgården tisdagar kl. 19.00. Ojämn veckor fr o m vecka 41 (6/10). Vi bestämmer efterhand var vi ska hålla till med träffarna längre fram.

Vinster mottages med stor tacksamhet till julmarknaden.

PÅMINNELSE: Onsdagen den 7/10 kl. 19 i Stavgården
Antikvarie Ronnie Jenssen berättar om
fornminnesinventeringen i Hedesunda.

SKÖRDETID HOS NILSES I VALL

EFTER SKÖRDEN ÅKER MAN PÅ KALAS. DET ÄR ERIK I MITTEN SOM KÖR
OCH VID FRAMKOMSTEN HOPPAS HAN FÅ STRUVOR.

TRE SYSTRAR - DÖTTRAR TILL ARSTU INGEBORG

Anna Nilsson född 4/6 1804, gift med Per Persson-Holm, Lurberg.
Av Annas barn kan nämnas Skräddar Löv på Lurberg.

Stina Nilsson född 15/12 1809, gift med Lars Ersson, Kulla.

Brita Nilsson född 26/8 1817, gift med Erik Larsson-Frank, Berg.

Mormors Lefnadshistoria

Skriven av Matilda Englund, Funbo omkring år 1898 efter berättelser från hennes mormor Stina Nilsdotter, född i Berg, Hedesunda och dotter till Arstu-Ingeborg.

Då jag var barn, brukade jag ofta med sticksömmen i hand sitta ned vid sängen, där gamla blinda mormor låg, för att av henne få höra skildringar av hennes lefnadshistoria, hvilka för mig framstodo i en verklig dager till följe af berättarinnans förmåga att återgifva allt så lifligt och intressant. Skulle det någon gång hända, att en lucka uppstod, på flit gjort, då hon ju trodde att det som fattades af mig ej skulle förstås, fick hon så många frågor, att någon ovilkorligen måste besvaras ifall mormor skulle få någon fred för sin ifriga dotterdotter.

Nio år äro svunna sen mormor slutade sin berättelse, men det oaktat är den hos mig inpräglad för att aldrig glömmas, och än skall hennes stämma för mitt minne ljuda såsom en kär melödi.

Länge har jag varit betänkt på, att nedskrifva hennes växlande öden, och nu skrider jag äntligen glad till verket, ty nu har jag och haft den glädjen att se hennes kära fosterbygd med egna ögon.

I Rångsta by i Hedesunda socken föddes i en gård benämnd "Arstus" år 1775 en dotter vid namn Ingeborg. Föräldrarna voro bondfolk, ja "Arstus" var så kallades "storgård" på den tiden. Ingeborg växte där upp till en stor rask tös, på vilkens kinder fågringens rosor blommade och i hvars drag ungdommens bekymmerlösa leende alltid kunde skönjas.

I grannbyn Berg samlades ofta ungdommen till lekar, men kanske också för att knyta bekantskaper till allvarets dagar, åtminstone var detta fallet för vår Ingeborg. Där bodde bland andra en yngling som tilldrog sig hennes uppmärksamhet. Ej underligt då han ju var mera bildad än de öfriga, kunde både tala och föra sig bättre och sjunga sen som ingen an. Hans namn var Nils Olsson. Så som ende sonen till en rik bonde, hade han varit i Söderhamn och Uppsala och studerat, som det sades till präst, men kunde till följe av vissa orsaker ej fullborda sin bana, hvadan han i stället skulle bli bonde på fadenes hemman, dit han ingen hellre ville hemföra till sin maka än Arstus Ingeborg, hon ju tänkte samma slag och sade ja, då hon blef tillfrågad i denna viktiga sak. Ett tu tre stod vid Arstus det allra ståtligaste bröllop och ett det allra vackraste brudpar fick den stora skaran af Hedesundaungdom se, som kommit för att se "kronbruden" i Rångsta. Brölloppet stod i

dagarna sju och lyckliga voro nu de unga tu med sin förening. Solen strålade från en klar himmel.

Några dagar efter brölloppet flyttar den lyckliga Ingeborg till sin man och där hon färdades fram med stora håfvor hördes folket hviska: "Arstus Ingeborg har fått hon det andra sucka efter". Wisst fick nu Ingeborg mycket att göra såsom bondhustru, men så hade hon också allt hvad hon kunde önska, åtminstone såg det så ut.

Men vi vilja följa det unga paret än vidare. Åren gingo och åt dem föddes 6 flickor, som skulle bli hemmets solsken, men tre af dem voro snart ämnade för ett sällare hem, där sällheten är af varaktighet. Wisst medförde de sorg till föräldrahemmet på hvars himmel moln började lägga sig. En broder till Ingeborg den ende hon hade, hade också dött i finska kriget och lämnat en sörjande maka som grät i kapp med sin svägerska.

Flickorna Anna och Stina voro dock ännu bekymmerslösa, Barnatid, ljufva tid.

Vi lämna hemmet i Berg en femton år för att sen en dag titta in där. Vi finna lilla Brita i den muntra barnaskaran utanför byn och bedja henne följa oss hem. Helt förlägna gå vi med och att vi kommit rätt säger oss mor Ingeborg som sitter vid sin spinnrock och har bråttom. Hon är helt allena. Men är väl hon? Håret har börjat gråna, kinderna äro insjunkna och hela gestalten tycks vittna om att nöden gästade hemmet. Ja, hemmet, var väl den lilla stuga deras hem? Där armodet grinade i hvarje vrå och knappt ett spår syntes af den forna härligheten. Vi låta mor Ingeborg själv berätta oss orsaken och hon säger: Tänk hur lite vi vet framför sig, jag, nyss så lycklig är nu en olycklig drinkares hustru. Det forna hemmet har genom fylleri och bedrägeri gått oss ur händerna, mina bröllopgåfvor äro bortburna för brännvin, mina barn lida brist på mat och kläder, min man går som dagsverkare emellanåt han tar sig en tår, jag själv måste sträfvat af alla krafter för att förtjäna uppehållet åt de mina. Mor är död, far likaså äfvenså bror, min man förstår ej hur jag har, han säger endast: "Låt oss vara glada medan vi lefva", men jag säger: Hade jag ej haft guld grät jag inte guld!

Därmed slutar hon sin sorgeliga berättelse, hon den rika bondhustrun, nu en fördelsgumma, hafvande knappast mat för dagen. Tiderna förändras.

Sin äldsta dotter Anna har hon måst skicka ut i tjänst och

nu kom snart turen till Stina, hvilken blifver den vi vilja följa genom lifvet.

Den arbetsamma modern hade rustat till en liten packning åt sin tolfåriga dotter, som nu stod redo att trycka sina föräldrars händer till afsked för att sedan begifva sig till en faster och farbror långt från Berg i en aflägsen trakt vid namn Åkersveden. Ehuru hemmet var fattigt, var det dock den käraste plats på jorden för den gråtande Stina, åtminstone kände hon det nu så i afskedets stund. Snart hade en lång hed skilt henne från de kära och hon stod nu i sitt nya hem för att följande dag ut som vallpiga i den okända skogen. Om en dag därstädes vilja vi själfva låta henne berätta: I den tidiga morgonstunden jag af faster för att snart vara redo att gå till vallskogen. I granngården skulle jag få sällskap, men väl framkommen dit, hade de allaredan gått och mor Id bad mig skynda efter för att upphinna sällskapet. Jag gjorde så men hann dem ej på hela dagen trots mitt ifriga ropande. Solen började sjunka ned och den stora skogen föreföll mig allt för dyster till hviloplats för natten. Kreaturen ville ej gå hem och jag hittade ej. Ej en bit mat hade jag förtärt på hela dagen och matthet började öfverväldiga mig och jag var nära förtviflan då slutligen en mänsklig varelse nalkades, en snäll granngumma hade hört mina rop och kom mig till hjälp genom skogen. På denna dag följde flera liknande och då jag utgråten kom hem satt faster för det mesta gråtande och klagande: "Gud nåde mig fattiga barn som kommit hit till öde-
marken."

Så slutar den sorgliga historien vid Åkersveden. Stina fick efter någon tid flytta därifrån och komma till en faster i Lillhade på andra sidan Dalelven. Där var det i många afseenden bättre men i vissa fall värre. Faster var en het kvinna som måste ha mycket utträttat för dagen om hon skulle vara belåten. Så sade hon en dag, "Socksticklängden måste du sticka på dagen, det är ej för mycket." Den stackars flickan skyndade så mycket hon förmådde men hann dock aldrig få fyllest, varken af stickning, kvastar vispar m.m. som skulle göras i vallskogen. Hvem kunde således vara gladare vid sommarens slut än den lilla vallpigan, som då fick återvända till hemmet för vintern, till byn och kamraterna, där barnaminnena logo så gladt. Där fick hon nu vid hemmets brasa omtala äfventyr från Lillhade och låta henne

beskrifa ett sådant: En söndagsmorgon fick jag den stora glädjen att få följa faster till kyrkan och äfven få göra en till i hemmet. Framkomna till det så kallade "sann" måste vi sko af oss och vada öfver. Faster hann före mig, men jag skynda fort efter. Då jag kom öfver märkte jag, att jag tappat en sko i vattnet och måste vända om för att söka, dock utan att finna den. Då måste jag vända om med sorg och grämelse, öfver att äfven ha förlorat min nya sko med spänne och allt, det var en kännbar förlust för mig och för far som med möda sträfvat för att få dessa skor åt mig. Den kyrkfärden glömmar jag aldrig. Ja då hon sen i framtiden ofta gick denna väg, kunde hon ej undgå att le vid tanken på äfventyret i barnaår. Så slutade den skildringen men aflöstes af flera andra.

Sommaren därpå stannade Stina i byn som vallpiga, ty erfarenheten hade visat, att släkten var sämst att tjäna hos. Gården kallades "Nissas". Där hade hon det bra, ty hon kom sen dit för att taga riktig tjänst. Sommaren därpå kom hon till Nora som vallflicka för sista gången, ty samma vinter gick hon och läste för prästen och var då sen stora flickan på femton år.

Vi lämna henne nu i Nora för att rikta blickarna till den lilla stugan i backen vid Berg. Den ljuslockiga Brita var nu en liten tös på åtta år fars och mors "enda öga" förstås, ty det var nu den enda de hade hemma. Inom kort skulle de dock få bjuda henne farväl på ett sätt, hvilket de ^{icke} alla ~~an~~at.

Till mor Ingeborg kom på besök en fin herre en dag. Han var från Söderala i Helsingland och kusin till hennes man och hette Stockus. Ändamålet med hans resa var att få lilla Brita med sig hem. De hade själva inga barn och önskade nu, såsom han sade, få henne till fosterbarn och skildrade i ljusa färger för den tvekande modern huru bra deras flicka skulle få det i deras trefliga hem. Då fadern kom hem skulle saken afgöras, och efter många betänkligheter sade föräldrarna och lillan ja och därvid blev det. Wisst var saknaden och skilsmässan svår, men mildrades dock vid tanken på kommande dagar, då ju lilla Brita i stället för att tjäna skulle få bli fröken. Så gick någon tid, under hvilken brev af glädjande innehåll kommo de väntande föräldrarna till del. Hösten kom och Stina kom hem från Nora. Då kom även bref från H. med begäran att få äfven henne dit ett tag dels till hjälp och dels till att göra system sällskap. Flickan ville ej gärna resa, men föräldrarna, som voro oroliga

för den lilla, öfvertalade henne därtill och så kom skjuts i möte. Det första Stina gjorde var att söka reda på systemen. Ja, se där kom hon, eller var det väl hon? O, ja den glada blicken sade henne det allt för väl. Men o vilken gestalt! Trasig, utgråten, blek och sjuk stod den lilla Brita inför systemen, som nu lågade av harm. Då de blefvo allena omtalade systemen hur hon haft det, sen hon flyttade hemifrån. Varje dag hade hon fått gå i vall i den stora okända skogen, där hon ständigt skulle vara rädd för de vilda djuren, där hade hon nött ut de kläder hon fått hemifrån, af strumporna voro endast lappar kvar ofanpå fötterna, och skorna voro idel trasor. Tillfölje af detta hade hon fått en förfärlig hosta, som åtföljdes af bloduppstörtning. Dessutom berättade hon, huru hon en dag varit till Söderhamn för att handla, och då i sin barnslighet ej mottagit en 25-öreing, som handelsmannen sade sig hafva lämnat henne tillbaka. För detta hade hon erhållit så mycket stryk, att hon ej kunde sitta på flera dagar. Detta och mycket annat berättades under tårar af det stackars fosterbarnet. Ack, om hon kunnat skrifva, nog hade far och mor för längesedan då fått reda på saken. Icke heller Stina kunde det. Hur skulle de bära sig åt? Inga tjänare kunde herrskapet Stockus ha, ty de blefvo ej behandlade som människor. Frun söp och mannen begick äktenskapsbrott i mörkaste färger. Således måste Stina vara kvar och hjälpa dem med att taga upp potatisen. Hvarje dag var som sju. Under de tre veckor som hon vistades där, tänkte hon endast på planer för att komma därifrån. En söndagsmorgon var planen uttänkt. Hon bad att få gå till kyrkan, hvilket hon fick. Innan hon gick talade hon om för systemen, att hon ämnade gå hem. Wisst var det ett vägstycke att begifva sig af så långt ensam, men för bådas frihet måste det ske, och gud skulle hjälpa dem.

Då tiden var inne att kyrkfolket borde vara åter, syntes ej Stina till, och då hon aldrig kom, började de ana förhållandet och tillfrågade Brita om saken, men hon, förbjuden att tala, sade sig ingenting veta. De rådgjorde om, att köra efter henne, men tänkte då, att de möjligen kunde omfaras på vägen, och så fick det vara som det var. Dock blev Brita strängt befalld att säga ifall mor och far skulle komma, att hon hade det bra och inte ville följa med hem. Skulle hon våga säga annorlunda, skulle hon erhålla än mera stryk än efter Söderhamnsfärden. Den gången lyste dock hoppets stjärna.

Stina skyndade på af alla krafter utan att våga hvila förrän kvällen kom. För var och en som kom, fruktade hon, att det skulle vara någon förföljare som komme. Då hunger och trötthet öfverväldiga henne, måste hon in i en gård för att begära mat och nattlogis, hvilket beviljades. Den prat-samma Stina var tyst och sluten och gaf inga upplysande svar på deras närgångna frågor. Dag efter dag gick på samma sätt, och för hvarje steg blef hon allt säkrare. Så en dag då hon länge vandrat genom den ändlösa skogen, ser hon en hund och hoppades då äfven snart få se någon människa. Hon kastade en käpp åt hunden, och han kom henne till mötes. O, fasa, det var en björn.

(Fortsättning i
nästa nummer)

Btr. resa 1982 hade det ju i samband med Jämtlandsresan föreslagits Gotland eller Skåne. Men det blir svårt att samla ett gäng till Gotland då en del ej törs åka båt, en del ej törs flyga och en del ej törs någon dera delen. Så vi gick in för Skåne men där tycks dom inte vilja ha några turister. Alla andra landskap man under åren ringt till turistbyrån har dom önskat välkommen och dagen efter har det kommit massor med brochyurer men i Skåne skulle dom ha betalt efter mycket om och men lovade dom sända några brochyurer mot fraktkostnaden men efter 2 veckor har det inte kommit någontoch lika bra är väl det för Skåne är väl i stort sett bara spettekaka, då är det väl bättre vara hemma och äta mannagrynskaka. Så jag föreslår att vi gör uppehåll 1 år med längre resor tills vi får se kostnadsutvecklingen. Men vi har ju Dalarna och Värmland där vi alltid är välkommen. Det har ju under årens lopp varit många resor till Dalarna men det finns ju ännu en del platser kvar där vi ej varit och säja vad man vill om Dalmasar men turister kan dom sköta. Sen har vi Värmland med hela Arvika-området kvar. Men där är det ju ni som ska åka som besämmer så hör av er med förslag. Det var visst någon som ville åka till Årsunda och se när dom skär med självbindare, men då är det nog lämpligare åka moped.

Ingvar

EXPEDITIONEN är fortfarande öppen endast på eftermiddagarna.
Övrig tid kan Ni försöka ringa till Ingvars bostad, tel. 0291/10445.

Gäller det hembygdsdräkter eller lokaluthyrning på Ön så tala med
Karin Henriksen (Pernirs Karin), tel. 0291/10571.

Kassör Nancy Gustavssons bostadstelefon är 0291/10332.

Stavgården, Ön, har tel. 0291/10879.

Post sändes till

Hedesunda Hembygdsförening,
Kommunalhuset,
810 40 HEDESUNDA.